

EBÛ OSMAN EL-HÎRÎ HZ. (3)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llahi'r-rahmâni'r-rahîm...

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidinâ muhammedin ve alâ âlihî ve sahibihî ve men tebahû bi-ihsânin ecmaîne't-tayyibîne't-tâhirîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Burada tasavvuf tarihinin en mühim isimlerini, en mühim şahsiyetlerini yazan bir kitabı okuyoruz. İlmî usûle göre hazırlanmış çok değerli bir eser. Hem ilk yazan yazarı değerli, hem de kitabı neşre hazırlayan Nureddin ibn-i Şüreybe isimli profesör, o değerli kimse... Güzel güzel okuyoruz bu mübarek şahısların hayatlarını istifade edelim diye... Tasavvufun aslı esası neymiş, özü, doğrusu, güzeli neymiş anlayalım diye.

Bunların okunmasına, izahına geçmeden önce Peygamber SAS Efendimiz'in ruh-u pâkine bizden bir hediye-i Kur'âniye olsun acizâne, muhibbâne; sonra Peygamber Efendimiz'in âline, ashâbına, etbâına, evliyâullah, mürşidîn-i kâmilîn ve evliyâ-i mukarrabînin ruhlarına,

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

sâdât u meşâyih turuk-u aliyyemizin ervâhına hediye olsun diye;

Bu diyarları Allah rızası için cihad edip fethetmiş olan fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun diye; bu diyarlarda medfun bulunan enbiyaullah, evliyaullah sahabe-i kirâm, şehidler, gaziler, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun diye;

Uzaktan yakından buraya zahmet edip, gelip dolduran, şereflendiren siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan bütün müslüman âbâ ü ümmehât, ecdâd u ceddâd, akraba u taallukât, ihvân u evlâd u zürriyyâtlarının ruhlarına hediye olsun diye;

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi sevdiği kullarından eylesin, ömrümüzü rızasına uygun geçirmemizi nasib eylesin, imtihanı başarmamızı nasib eylesin, Rabbimizin huzuruna sevdiği, râzı olduğu kullar olarak varmamızı nasib eylesin diye, bir Fâtiha, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım:

.....

a. Ebû Osman el-Hîrî Hakkında

Ebû Osman el-Hîrî, Hîre’li Ebû Osman... Nişapur’a bağlı bir şehir olan Hire’de yetişmiş, Ebû Osman isimli alimi okumağa devam ediyoruz. Bu zat, çok büyük bir şahsiyet imiş. Tanıyanlar Cüneyd’le, Rûveym’le, daha büyük şahıslarla mukayese ediyorlar. Bunun çok yüksek, onların kıratında, onlardan bazı konularda daha tercihli olduğunu söylüyorlar.

Biz de geçen haftalarda hayatını, ismini, memleketini okuduk. Sonra, hadis rivâyet etmekle de meşgul olduğu için mübarek hadislerden, rivâyet ettiği hadislerden bir nümûne olsun diye, bir hadis okunmuştu. Orada hadisin nasıl rivâyet edildiğini anlattık size... Hani biz şimdi bu devirde, alışkın değiliz böyle ince ince meseleleri araştıрмаđa. Yalnız, Peygamber Efendimiz'in zamanında ve ondan sonra, Peygamber Efendimiz'le ilgili bilgileri dinleyen, anlatan, nakleden insanlar bizim gibi değillerdi; çok titiz insanlardı. Sözlerinin çok doğru olmasına büyük gayret sarf ediyorlardı. Eserlerde bunları görüyoruz. İşte bir hadisin rivayetinde kaç tane mühim şahsiyet geçmişti.

Bir de Eş'as isimli bir şahıs geçmişti. Bunun hayatını okurken, sıfatlarından iki tanesi Eş'as ibn-i Süvvâr el-Kindî et-Tevâbî el-Efrak el-Esrem diye geçmişti. Ehvaz şehrinin kadısı idi. Ben de, “Bu kelimeler, Arap dilinin özelliği olarak insanın vücûdundaki özellikleri, renkleri, farklı durumları belirten kelimelerdir, bunlara birisi lügattan baksın!” demiştim. Bir kardeşimiz bakmış, bu Eş'as Hazretleri'yle ilgili kelimelere:

Efrak ne demekmiş? Saçı sakalı ayırık... Saçı şöyle şöyle ayırık veya sakalı bir böyle bir böyle olan demekmiş. Zaten geçen toplantıda da söylemişim, efrak bu mânâya gelebilir diye. Lügatta da böyleymiş. Kollarının aralığı açık olan adama da, böyle derlermiş.

Esrem, peltek se ile. O da, dişlerinden birisi kökünden kırılmış olan kişi mânâsına geliyormuş. Yâni, gedik dişli demek olmuş oluyor demek ki. Bir kardeşimiz bunu böyle hazırlamış, getirmiş; lügata ben baktım diye, bize kolaylık olsun diye.

Bir de demiştik ki: Bu Ebû Osmân-ı Hîrî, Hamdûn-u Kassâr'dan dinlemiş, o Muhammed ibn-i Yahyâ-i Neysâbûrî'den dinlemiş, o Kuteybe'den dinlemiş, o Abser'den dinlemiş, o Eş'as'tan dinlemiş, o Muhammed'den dinlemiş. Bu Muhammed, meşhur rüya tabiri imamı Muhammed ibn-i Sîrîn olabilir demiştim hatırlayacaksınız. O da Nafi'den dinlemiş, o da İbn-i Ömer'den dinlemiş demiştik.

Burada adam, Nafi' isimli şahsın hayatını anlatmak için de not düşmüş aşağıya, ama sayfanın dibine sığdıramamış. Herhalde matbaada öbür sayfaya da geçmemiş, hadiii o bilgiler düşmüş. Dedim ki ben size: "Önümüzdeki hafta bu Nafi' kimdir, onun hakkında bilgi inşaallah getireyim!" dedim, ben de o sözümde durdum, ben de o bilgileri getirdim.

b. Nâfi' İle İlgili Bilgi

Nafi', ayın ile sonu. Tabii ye ile olursa Nafî diye, o başka bir mânâyâ gelir. Ayın ile olursa, Nafi' diye, o başka bir mânâyâ gelir. Bu ayın ile Nafi'; yâni menfaat veren, fayda sağlayan mânâsına geliyor, menfaat kökünden geliyor.

Bu Nafi', tabiînin meşhur alimlerinden. Söylemiştim tabiînin alimlerinden olduğunu

ama, hayatı hakkında bilgi getireceğim demiştim. Künyesi Ebû Abdullah. Doğum tarihi bilinmiyor ama, vefat tarihi 117 hicrî. Aslen İran'ın bir mıntıkası olan Deylem'den olduğu da söyleniyor bazı kaynaklarda. Bazı kaynaklarda Kâbilli olduğu söyleniyor, Nişapurlu olduğu söyleniyor, Mağribli olduğu, yâni Fas'tan, Afrika'nın kuzeyinin batı tarafından olduğu rivayetleri var.

Bu, Hazret-i Ömer'in oğlu Abdullah'tan hadis rivâyet etmiş meşhur bir alim. Abdullah ibn-i Ömer'in azadlısı... Şimdi, bu mübarekler gittikleri yerde fütühatta esir alırlarsa, ganimet alırlarsa, onları alıyorlar, azad ediyorlar; köle azad etmek sevap. Bir de İslâm'a göre yetiştiriyorlar, onlar da büyük âlim oluyor. İşte bunlardan birisi de bu Nafi' isimli şahıs.

Hadis ilminde söz sahibi ve çok güvenilen bir kimse... Pek çok hadis-i şerîf rivâyet etmiş. Kendisinden, oğulları Ömer, Abdullah, Salih ibn-i Keysem ibni Şihab, Zührî gibi alimler rivâyet etmişler. *Sıhah-ı Sitte* isimli hadis kitabında, bundan rivâyet edilmiş hadisler meşhur.

Sünnet-i seniyyeyi öğretsin diye Ömer ibn-i Abdülaziz, Emevîlerin müttakî halîfesi... Emevî halifeleri umûmiyetle biraz böyle saraylarda çalgıcı, gevşek yaşamışlar, zevk ve safâyla yaşamışlar, tenkide uğramışlar, biliyorsunuz. Hatta ondan sonra da, Abbasîleri kuracak olan şahıslar, gizli gizli mücadele ederek, hazırlık yaparak, teşkilat kurarak bunları Emevîleri devirmiş.

Onların içinden yalnız bir tanesi; Ömer ibn-i Abdül'aziz, ikinci Ömer deniliyor. Birinci Ömer Hazret-i Ömer Efendimiz, buna ikinci Ömer deniliyor. Bu zat çok müttakî bir kimseymiş. Mütevazı yaşarmış, cömertmiş. Hazineden para almazmış. Takvâ ehliymiş diye, meşhur bir kimse, biliyorsunuz.

Tabii bu insanın böyle salih bir kimse olması, âbid, zâhid bir insan olması da birtakım esrârengiz, esrarlı şeylere bağlı oluyor. Bazı bereketlerden, bazı kimselere bağlı olmaktan, bazı mübarek insanların duasını almaktan kaynaklanabiliyor.

Hazret-i Ömer, halife Ömer RA, Medine'nin sokaklarında geceleyin devriye gezerken... Kendisi halife, gece bekçisi değil... Halife ama, sorumlu hissediyor kendisini, uyku uyumuyor, "Dicle'nin kenarında bir kurt bir kuzuyu kapsa, Hazret-i Ömer mes'ul" diye titriyor, geceleyin sokaklarda dolaşılıyor. Dolaşırken bir evin içinden bir kadın sesi kulağına erişmiş sokakta giderken.

"—Kızım, sütün içine su katıver!"

Kız cevap veriyor... Hazret-i Ömer dışarıda, gece. Kadın kızıyla evin içinde konuşuyor, Hazret-i Ömer de sokakta, geçerken duydu bu sözü.

"—Kızım, sütün içine su katıver!"

"—Anne, halife Hazret-i Ömer sütlere su katmayın diye sabahleyin söylemedi mi, tellal bağırmadı mı, halife yasaklamadı mı?.."

“—Kızım, şimdi söyletme beni, Hazret-i Ömer nereden bilecek?.. Suyu sütün içine katıver!”

“—Hazret-i Ömer bilmiyor, görmüyor ama anne, Allah görmüyor mu, Allah duymuyor mu, Allah bilmiyor mu?.. Halifeye isyan olur mu?.. Halife görmeyebilir, duymayabilir ama Allah görüyor, duyuyor, biliyor her şeyi. Halifeye itaat etmesi lâzım müslümanların... Allah görmüyor mu?..” diye susturmuş annesini.

Hazret-i Ömer, Allah’tan, dışarıdan bu sözleri duymuş, o evi bellemiş. Bu ev hangi ev, şu sokakta şu ev... Ertesi gün oraya dünür gitmiş veya dünürücü göndermiş, “Bu evdeki kızı oğluma istiyorum!” diye. Daha kızı görmedi. Uzun boylu mu, sırma saçlı mı, ince belli mi, hilal kaşlı mı, kömür gözlü mü, elma yanaklı mı, kiraz dudaklı mı?.. Söylüyor mu? Hayır. Neyi beğendi?.. Geceleyin annesine söylediği sözü beğendi. Bu çok mühim...

Bak biz nasıl şimdi kız arıyoruz, nasıl kız alıyoruz, Hazret-i Ömer nasıl kız alıyor. Biz nasıl ararız? Zengin olsun, tahsilli olsun, güzel olsun, rengi şöyle olsun; bilmem ne olsun, bilmem ne olsun, bilmem ne olsun...

Hazret-i Ömer ne diyor:

“—Bu, Allah’tan korkan bir kız. Allah’ın herkesi gördüğünü, her şeyi işittiğini biliyor, süte su katmak istemiyor, halifeye âsi gelmek istemiyor, takvâ ehli bir kız, bunu oğluma alayım!” diyor.

Güzel mi, çirkin mi, hastalıklı mı demiyor; gidiyor, istiyor kızı. İşte o aldığı kızın torunuymuş bu Ömer ibn-i Abdülaziz.

Bak bereket nereden gelmiş? Hazret-i Ömer'den geliyor, Hazret-i Ömer'in oğlundan geliyor, o müttakî takvâ ehli kızcağızdan. Allah'tan korkan, süte su katmak istemeyen, annesine ikazda bulunan kızcağızdan bereket başlıyor, Hazret-i Ömer'den, oğlundan başlıyor, tâ Emevîler'in içinde bile olsa, o aileden bile olsa, filiz oradan, mübarek bir pınardan çıkmış gibi, tertemiz bir insan, Ömer ibn-i Abdülaziz çıkıyor.

İşte o Ömer ibn-i Abdülaziz, bu Nafi' isimli kölelikten alim olan şahsı Mısır'a göndermiş. Neden göndermiş?.. Sünnet-i seniyyeyi Mısırlılara öğretsin diye. Görüyor musun; köleydi, ilim yoluna girdi, alim oldu, efendi oldu. Köleydi, seyyid oldu. Ayrıca halifenin gözdesi oldu, halife de onu İslâm'ı öğretsin, sünneti öğretsin diye büyük ülkeye büyük alim olarak gönderiyor. İbretli şeyler bunlar, burası önemli...

İmam Mâlik Rh.A, bu Nafi'in rivayetini duydu mu tamam dermiş, bu kâfi bana dermiş, incelemeye, tahkik etmeğe lüzum görmem, bu tamam dermiş. O kadar güvenilen bir kimse. Malikî mezhebinin kurucusu olan imam, *Muvattaa kitabını yazan zât, buna çok itimat edermiş.*

Büyük bir hadis-i şerif hafızıymış. Biliyorsunuz Kur'an'ı ezbere bilenlere Kur'an hafızı deniliyor; hadisleri çok bilenlere de hadis-i şerif hafızı deniliyor. Çok az bunlar. Kolay değil. Bütün bilginler, rivayetleri hatasızdır demiş.

Bir iki tane de naklettiği hadis-i şerifi buraya almışlar.

Bir başka Nafi' daha var... Onu da Nafi' ismini araştırırken g6rd6k. O, Nafi' el-Kureyşi'miş. O 169 tarihinde vefat etmiş, yâni bundan sonra. Bu 117'de vefat etmiş, o 169'da... Yâni 52 sene sonra, daha genç bir Nafi' bu... O da iyi bir insanmış. O da hadis-i şerif rivâyet etmiş. Rivayetleri muteber hadis kitaplarında varmış. H6ccet kabul edilirmiş. Hazret-i 6mer'in oğluyla ilgili, g6zel bir rivayetini naklediyorum size:

İbn-i 6mer'e İbn-i Ma'mer 60.000 dirhem para hediye g6ndermiş. Hazret-i 6mer'in oğluna, 60.000 dirhem para hediye g6nderiliyor. Hazret-i 6mer'in oğlu Abdullah, bu hediyelerin hepsini oradaki fakirlere dağıtmış. 60.000 dirhem gitti. Gelen hediyelerin hepsini dağıtmış oradaki fukaraya... Fakat ondan sonra bir fakir daha gelmiş. Ama her şey dağıldı, yok. Yâni ne verecek o fakire?

Daha 6nce dağıttıklarından birisinden, ona verdiğini, verdiği paradan borç almış, sana şu kadar borcum olsun, bana borç ver demiş, borç almış ve sonradan gelen fakire de parayı vermiş. Bu da, Hazret-i 6mer'in oğlunun m6barekliği...

Bunu niye s6yl6yoruz? O ikinci Nafi', Hazret-i 6mer'in oğluyla ilgili s6zler nakleden bir kimse de, onun için. Hazret-i 6mer'in oğlu, gece namazına devam edermiş. Sabah oldu mu diye, buna arada sırada sorarmış.

“Sabah olmuşsa oldu derdim, o da kalkar, oturup tevbe ve istiğfârla meşgul olurdu.” diyor.

Bir de, meşhur kıraat alimi Nafi’ var. Nafi’ ibn-i Abdurrahman Ebû Nuaym. Yedi kıraat imamlarından birincisi ve Medine-i Münevvere’nin imamı sayılıyor. Bu da çok yüksek bir şahıs... Esmer imiş, güzel yüzlü, güzel ahlâklı, şakacı bir kimseymiş. Yeri gelince şaka da, latîfe de yaparmış. Güleç yüzlü, hoş sohbetli bir kişiymiş. Konuşurken çok güzel kokular gelirmiş. Bir gün demişler ki:

“—Mübarek, sen ilim anlatmağa geldiğin zaman, misk filan mı sürünüyorsun böyle, çok güzel kokular mı sürünüyorsun? Çok güzel kokular geliyor senden.” diye sormuşlar.

O da demiş ki:

“—Ben, elimi ne güzel bir kokuya sürdüm, ne de güzel bir kokunun yanında bulundum. Bir şey sürmüş değilim. Öyle bir kokuyla ilişkim yok... Yalnız, rüyamda Rasûlüllah SAS Efendimiz’i gördüm, ağzıma Kur’an-ı Kerim okudu. O zamandan beri ağzımdan bu güzel koku çıkar.” buyurmuş. Efendimiz’in iltifatına mazhar olmuş.

Böylece birkaç tane Nâfi’ ismindeki şahsı anlatmış olduk. Bu kıraat alimi olan Nâfi’den de bir şey söylemek istiyorum. 70 yıl Rasûlüllah SAS Efendimiz’in mescidinde namaz kılmış. Çok cömert imiş, dünya düşkünü değilmiş. Çocukları, öleceği zaman vasiyet isteyince demiş ki:

“—Allah’tan korkun, takvâyı kendinize kalkan edinin! Ara bulmayı, iyi geçinmeyi farz-ı ayın bilin! Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne ve Rasûlü’ne itaatten bir nefes bile ayrılmayın!” diye nasihat etmiş.

Hazret-i Ömer’in oğlu Abdullah’ın kölesi olan Nâfi’ ile ilgili bir rivayeti, bizi biraz desteklediği için, okumak istiyorum:

Sabah namazından sonra mescidde kalır, güneş doğuncaya kadar zikirle meşgul olurmuş. O da biliyorsunuz bizim adetimiz. Hocamız Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri’nin İskenderpaşa’da bize öğrettiği, yapa geldiğimiz adetimiz.

Böylece Nafi’leri anlatmış olduk. Bu hadisi rivâyet eden Nafi’, Hazret-i Ömer’in oğlu Abdullah’ın azadlı kölesi, yetiştirmesi. Ondan hadis rivâyet eden bir mübarek diye söylemiş olduk.

c. Düşmanlığın Üç Sebebi

Gelelim kitabımızın okunmasına devam etmeğe. 172. sayfada, 2 numaralı paragrafı okuyoruz:

سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو بْنَ حَمْدَانَ يَقُولُ وَجَدْتُ فِي
كِتَابِ أَبِي سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ يَقُولُ أَصْلُ الْعَدَاوَةِ
مِنْ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءٍ مِنَ الطَّمَعِ فِي الْمَالِ وَالطَّمَعِ فِي
إِكْرَامِ النَّاسِ وَالطَّمَعِ فِي قَبُولِ النَّاسِ

TS. 172/2 (Semi'tü ebâ amri'bne hamdân, yekülü: Vecedtü fî kitâbi ebî, semi'tü ebâ usmân, yekül: Aslü'l-adâveti min selâseti eşyâ': Mine't-tamai fi'l-mâl, ve't-tamai fî ikrâmi'n-nâs, ve't-tamai fî kabûlin'n-nâs.)

Hamdan oğlu Ebû Amr'dan işitmiş müellifimiz. O da demiş ki: Ben babamın eliyle yazılı bir kitapta gördüm ki, bu Ebû Osman-ı Hîrî Hazretleri şöyle söylemiş:

(Aslü'l-adâveti min selâseti eşyâ') “Düşmanlık, insanlar arasındaki adavet, üç şeydendir. Üç şeyden kaynaklanır.” Neden bu adam bu adama düşmanlık ediyor?.. Üç şeyden.

1. *(Mine't-tamai fi'l-mâl)* “Mala tamahtan olur bu. Menfaat mal dolayısıyla olur. Onun alacağı malı o aldı diye veya engelledi diye ona düşman olur. Maldan olur düşmanlık. Malı ben alayım diye istediği için, onu engel gördüğünden düşman olur.

2. *(Ve't-tamai fî ikrâmi'n-nâs)* Bazen de insanlar birisine ikramda bulunur, hürmet eder, hediye verir vs... Niye ona veriyorlar da bana vermiyorlar, oradan olur düşmanlık.

3. *(Ve't-tamai fî kabûlin'n-nâs)* Bazen böyle bir maddi bir şeyde olmasa bile, insanlar onu daha çok seviyor, ona daha çok sevgi gösteriyor, hürmet gösteriyor diye, bu oradan düşman olur ona. “Niye onu seviyorlar da bizi sevmiyorlar, bize aynı teveccühü göstermiyorlar?” diye.

Yâni, hepsi de aslında tamahtan doğuyor, tamahkârlıktan doğuyor. Ya mala tamahtan, ya insanların ikram ve hediyelerine tamahtan,

ya da insanların itibar etmesine tamahtan kaynaklanıyor. Bundan dolayı düşmanlıklar oluyor, rekabetler oluyor.

Allah bizi tamahkârlıktan korusun... Tok gözlü eylesin... Böyle başkasının hakkına, malına, mülküne, itibarına, izzetine, mevkiine, makamına göz dikmekten, o kötü huydan pâk eylesin...

İnsanın gönlü, kalbi yâni kanaatkâr olursa, tok olursa hiç bir şeye tamah etmez. Tamah etmediği zaman da kimseyle bir meselesi olmaz, düşmanlık olmaz, insanlar ile arası iyi olur. İnsanlarla problem, mesele, sıkıntı olmaması için, insanın tok gözlü olması lâzım! Kimsenin menfaatine göz dikmemesi lâzım. Tasavvufta böyle olmalı.

Tasavvufu tarif eden büyüklerimizden bir tanesi ne buyuruyordu:

Tasavvuf yâr olup, bâr olmamaktır;

Gül-i gülzâr olup, hâr olmamaktır.

Tasavvuf, kimseye yük olmamak... Kimsenin parasını, pulunu, menfaatini istememek... Kimsenin elindekine göz dikmemektir.

Gül olmaktır, diken olmamaktır diyor.

Kimseye göz dikmeyeceğiz. Kimsenin malında, mülkünde, varlığında tamahımız olmamamız lâzım. İyi kul olmak için kendimizi böyle terbiye etmeliyiz.

“–Falancanın çok malı mülkü var...”

“–Allah daha çok versin, mâşâallah, mübarek etsin, hayırlı olsun, Allah hayırlı yerde kullanmasını nasib etsin, şaşkırtmasın, azdırmamasın, zenginim diye şımarttırmamasın...” diye dua edersin, tamam.

Ama kıskanmağa, tamah etmeğe lüzum yok.

d. Kâmil İnsan Olmanın Şartı

قَالَ وَسَمِعْتُ أَبَا عُمَانَ يَقُولُ لَا يَكْمُلُ الرَّجُلُ
حَتَّى يَسْتَوِيَ قَلْبُهُ فِي أَرْبَعَةِ أَشْيَاءِ

فِي الْمَنَعِ وَالْعَطَاءِ وَالْعِزِّ وَالذُّلِّ

TS. 172/3 (Kâle, ve semi'tü ebâ usmân yekül) Aynı ravilerden geldiğine göre Ebû Osman şöyle buyurmuş: (Lâ yekmülü'r-racülü hattâ yesteviye kalbühû fî erbaati eşyâ' fi'l-men'i ve'l-atâ', ve'l-izzi ve'z-zülli.) “Kişinin kalbi, gönlü şu dört şey karşısında eşit olmadıkça o insan kâmil insan olmaz.” buyurmuş Ebû Osman-ı Hîrî. “Dört şey müsavi olacak. Bu dört şey müsavî olmadıkça o insan kâmil insan olamaz. Kusurlu insan olur, nakıs insan olur.”

Bu dört şey nedir? (Fi'l-men'i ve'l-atâ') “Kendisine bir şey verilse de, verilmese de; (ve'l-izzi ve'z-zülli) izzette itibarda olsa da, zillette idbarda olsa da... Hepsi eşit olursa, o zaman insan kâmil insan olur. Olmazsa, kâmil insan olamaz.”

Şimdi bu ne demek?.. Bazı insanlar vardır, tamam iyi güzel vaziyeti iyi gidiyor, gidişi güzel. Bakıyorsun güzel gidiyor, tatlı, halleri hoş görünüyor filan... Ama Allah başına bir olay getiriyor, bir acı olay geliyor başına, bakıyorsun adam değişiyor. Fırttırıyor, raydan çıkıyor, yoldan çıkıyor...

E ne oldu mübarek yâni her şey baklavalı, börekli, kaymaklı, kadayıflıyken iyiydi de şimdi böyle, bu da kader. Şimdi ne oldu böyle değiştin, raydan çıktın, yoldan çıktın?.. Allah verdiği zaman iyi de, vermediği zaman fena... Öyle şey olur mu? Verse de vermese de, zenginlik de olsa, fakirlik de olsa her halde kulluğunu muntazaman götürmesi lâzım insanın. Sarsılmadan, dosdoğru götürmesi lâzım, bozmaması lâzım.

Efendim Allah'a karşı olmuyor da, bazen kullara karşı da böyle davrananlar oluyor. Meselâ:

فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ
يَسْخَطُونَ

(التوبة: ٥٨)

(Fein u'tù minhâ radù, ve in lem yu'tav minhâ izâ hüm yeshatùn.) [Sadakalardan onlara da bir pay verilirse razı olurlar, şayet onlara sadakalardan verilmezse hemen kızarlar.] (Tevbe, 9/58) Sadaka'llahu'l-azîm.

Peygamber Efendimiz'in zamanında bazı fakirler varmış, Efendimiz'in etrafında bekliyorlarmış. Eğer gelen hediyelerden,

sadakalardan Efendimiz ihtiyaç sahiplerine dağıtırken, kendilerine verilirse memnun olurlar; verilmedi mi kızarlarmış.

E ne kızılıyorsun, hakkın mı bu senin?.. Değil... Geçen sefer Rasûlüllah sana verdi, bu sefer de bu fakire veriyor. Bırak da biraz kardeşin istifade etsin, onun da canı var. Geçen sefer sana verilince, o kızdı mı?.. Kızmadı. E bırak da bu sefer de ona versin.

(Ve in u'tû minhâ radù) "Sadakadan, zekâttan, hediyeden, Rasûlüllah'a gelen ikramlardan Efendimiz verirse, râzı oluyorlarmış, hoş oluyorlarmış, memnun oluyorlarmış; (ve in lem yu'tav minhâ izâ hüm yeshatùn) verilmediği zaman, hop ayağa kalkıp kızıyorlarmış, bozuluyorlarmış."

Bu ne?.. Bu nakıslık alâmeti. İyi müslüman böyle yapmaz. Verilse de verilmese de, Allah verse de vermese de Allah'a karşı kulluğunu muntazam götürecektir. Rasûlüllah verse de vermese de, ona karşı ümmetliğini muntazam götürecektir.

"—Efendim Rasûlüllah değil de, falanca arkadaş..." Eee?..

"—Ben ona hediye verdiğim zaman, evime çağırdığım zaman, buyur dediğim zaman, ikram ettiğim zaman, ziyafet çektiğim zaman iyiydik de Hocam... Birkaç defa çağırmadım evime... Öbür arkadaşları çağırdım, onu çağırmadım; veyahut birkaç sefer ona hediye vermedim. Geçen bayram vermişim de, bu bayramda vermemişim; herifin yüzü değişti."

Olur mu? Olmaz!.. Herkese maktûen maaş gibi her zaman her şey verilmez ki... Verilse de verilmese de, insanın davranışlarının hediyeye bağlı olmaması lâzım!..

Bilmem bu sözler açıkladı mı? İyi bir müslüman, bu gibi durumlarda çizgisini saptırmaz, muntazam yürümeye devam eder. Verilse de, verilmese de...

Başka?.. İzzet durumunda da, zillet durumunda da... *İzzet durumu ne demek? Kıymetli olmak demek... Zillet durumu ne demek? Hor olmak demek... İzzetli itibarlı olduğu zaman da, hor olduğu zaman da, insan bir kere Allah'a karşı kulluğunu güzel yapacak. Değişmeyecek. Fakir oldum diye, Allah'a ibadetini mi terk edecek?.. "Sen ona zenginlik verdin de, bana vermedin!" diye arayı mı bozacak?.. Olmaz. Peygamber Efendimiz'e karşı da öyle izzet, itibar olduğu zaman iyi yapacak da, olmadığı zaman ara bozacak; olmaz. Sevgi onlara bağlı olmamalı.*

Arkadaşlar arasında da öyle, tekkede de öyle... Şeyh efendi, bazen birisine bir sebepten bir şey verir, ötekisine vermez. "Bak ona verdi de bana vermedi..." Haydi aralar bozuldu. Olmaz.

Bazen kalbi yumuşasın diye veriliyor bazı kimselere... Meselâ, zekâtın bir bölümü İslâm'a ısındırmak için verilmiş İslâm'da.

وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ

(التوبة: ٢٢)

(Ve'l-müellefeti kulûbühüm) [Gönülleri islâm'a ısındırılacak kimselere (Tevbe, 9/60) Kalpleri İslâm'a ısındırılmak için verilmiş. Bazı kimselere zekât ayrılıp verilmiş. Neden?.. İslâm'a ısınınsınlar, İslâm'ı sevsinler diye.

Mekke'nin fethinden sonraki gazalarda, savaşlarda elde edilen ganimetlerin çoğunu Peygamber Efendimiz yeni müslümanlara verdi de, Medine'de kendisine çok destek olmuş olan, çok sevdiği, çok yakınlarına vermedi. Neden?.. Yenilerin gönlü ısınınsın diye. Yoksa, çok verdiğini çok seviyor, az verdiğini az seviyor, hiç vermediğini hiç sevmiyor diye değil.

Nitekim fitne oldu, bazıları dedikodu ettiler. Rasûlüllah'ın aleyhinde dedikodu yaptılar. Rasûlüllah Efendimiz kalktı, bir hutbe okudu; herkes ağladı. Tabii çok dokunaklı bir hutbe okudu, herkes ağladı.

Demek ki, iyi bir müslüman, verilse de verilmese de, izzette de olsa, zillette de olsa iyiliğini devam ettirir, bozamaz. Bu gibi ârızî sebeplerden dolayı ahbablığı bozamaz. Buradan belli olur.

Bir insan kâmil insan olamaz, şu dört şey onun gözünde eşit olmadıkça: Verilmesi, verilmemesi; izzetli durum, zilletli durum... Aşağı mertebe, yukarı mertebe, her durumda aynı olması lâzım! Dervişlik bu işte... Yâni bolluk zamanında, verme zamanında herkes herkesi sever. Asıl, vermediği zaman sevmek mühim.

“—Hocam ben ibadetlerimden zevk almıyorum...”

Alma! Bazen ibadetlerden zevk almaz insan. Sen ibadeti zevk almak için mi yapıyorsun? Hayır! Allah emrettiği için yapıyorsun. Zevk alsan da yapacaksın, almasan da yapacaksın. Almasan bile yapacaksın, onun da başka tadı var. Şeytan bazen zevk aldirtmaz. Bazen zevk bir sebepten kaçır. Aşağıda gelecek. Bu gibi meseleler, ince meseleler tasavvufta... Aşağıda bir mesele gelecek. Geçelim:

e. Gönlün Salâhı İçin Dört Şey

قَالَ وَسَمِعْتُ أَبَا عُمَانَ يَقُولُ صَلَاحُ الْقَلْبِ فِي
أَرْبَعِ خِصَالٍ فِي التَّوَاضُعِ لِلَّهِ وَالْفَقْرِ إِلَى اللَّهِ
الْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ وَالرَّجَاءِ فِي اللَّهِ

TS. 172/4 (Kâle ve semi'tü ebâ usmâne yekül: Salâhü'l-kalbi fî erbai hısâl: Fî't-tevâdui li'llâh, ve'l-fakri ila'llâh ve'l-havfi mina'llâh ve'r-recâi fî'llâh.)

Yine Ebû Osman'dan aynı raviler işitmiş ve müellife nakletmişler ki:

(Salâhü'l-kalbi fî erbai hısâl) "İnsanın kalbinin doğru bir kalb olması, gönlünün temiz bir gönül olması dört şeyledir. İnsanın kalbinin temiz olması, iyi olması, Allah'ın sevdiği bir kalb olması, pırıl pırıl nurlu bir kalb olması dört şeyledir. Dört tane şey olacak insanın içinde:

1. *(Fî't-tevâdui li'llah) Allah için mütevâzı olacak, tevâzu huyuna sahip olacak. Kibirli*

olmayacak, burnu havada olmayacak, mütevazı olacak. Neden yapacak bu tevâzuu? Allah rızası için. Allah rızası için mütevazı olacak. Mütevazı olursa kalbi, gönlü güzel olur.

2. Sonra: (Ve'l-fakri ilâ'llah) "Allah'a karşı muhtaçlığını hissedici olacak. "Her şeyimi bana Allah veriyor, benim Rabbime sonsuz ihtiyacım var, onun hiç bir şeye ihtiyacı yok... Benim ibadetime ihtiyacı yok ama, ben ona muhtacım!" diye Allah'a bağlılığını, Allah'ın ikramına ihtiyacı olduğunu bilecek kul. Bunu anlayamamışsa, iyi bir gönül sahibi değil, iyi bir seviyede değil, iyi bir müslüman değil."

Tevâzu sahibi olacak, kibirli olmayacak, her şeyden büyük Allah olduğunu bilecek, Allah'ın huzurunda mütevazı olacak. Allah'a muhtaç olduğunu bilecek. Her şeyin Allah'tan geldiğini, gelmezse çok fena durumda olacağını bilecek, iki.

3. (Ve'l-havfi mina'llah) "Allah'tan korkacak." Neden? Korkmazsa şımarık olur. Şımarık olunca, Allah, hakikaten ona bir ceza verir. Bir Allah'ın gazabına uğrar, bir şamar yer, akli başına gelir o zaman...

Onun için korkacak. Korkacak da hareketlerine dikkat edecek, düşüncelerine dikkat edecek, yaptığı işlere dikkat edecek, aman diyecek... Aman ummadığım bir yerde ayağım kayıp da, Allah'ın kahrına, gazabına uğramayayım diyecek, korkacak.

Korkmuyor. Günahkârların hepsi Allah'tan korkmadığı için günah işliyor. Korksa yapamaz.

Polisten korkuyor, mahkemeden korkuyor, kanundan korkuyor, devletten korkuyor; yapabileceği pek çok şeyi korku belâsına yapmıyor. Komşuyu dövecek, şu malı alacak, şu kanunsuzluğu yapacak, şu işi yapacak ama, korktuğundan yapmıyor. Bu dünyanın bu saydığım şeylerinden korkuyor da, kâinâtı yaratan, mülkün sahibi Allah'tan korkmuyor. Korkmadığı için de günahı işliyor.

Polisten korktuğu için, hapisten, idamdan korktuğu için adam öldürmüyor, öldürmekten kaçınıyor. Elinde tabanca oluyor, ateş etmiyor korktuğu için... Ama Allah'tan korkmadığı için, günahı işliyor. Olmaz! Allah'tan korku olacak. İnsanın içinde Allah'tan korkmak olacak. Hakikaten korkacak. Neden?.. Ya sevmezse... Bilmiyorsun ki, garantin yok ki...

Peygamber Efendimiz bile, ömrünün sonuna kadar nasıl yaşamış, nasıl sabahlara kadar ibadet etmiş, nasıl yalvarmış, tazarrû ve niyazda bulunmuş, nasıl gözyaşı dökmüş?.. Nasıl secdelerde sabahlara kadar böyle gözyaşı dökmüş... Neden?.. Allah'tan korkmak lâzım, korkuyor da ondan.

Ne zaman karşıdan bir sarı bulut gelse... Arabistan'da sarı bulutlar, işte rüzgâr esmiş, rüzgâr esmiş de tozlar havaya kalkmış, fırtına geliyor, onun alameti. Ne zaman sarı bulutları görse, koyu bulutları görse, benzi sararırmış Peygamber Efendimiz'in... Hemen başlarmış Allah'a dua etmeğe. Neden?.. Eski kavimlerin öyle bazı fırtınalarla helâk olduğunu

Kur'an-ı Kerim bildiriyor da, ondan. Korkuyor. "Acaba ümmetimden bazı kimselerin yaptığı kusurlardan dolayı, ümmetime bir azap gelir mi?" diye hemen duaya başlamış. Korkmak lâzım. Üçüncüsü korku.

4. Dördüncüsü: (Ve'r-recâi fî'llâh) "Allah'tan da ümitli olacak." Korkacak ama, gene de, "Rabbim affeder, Erhamü'r-râhimîn'dir, lütfuna inşâallah bizi de erdirir, inşâallah cehenneme atmaz, inşâallah cennete sokar." diye ümidi de olacak.

Ümit de çok kıymetli bir şey. Güzel bir duygu. Ümitli oldu mu insan, yüzü gülüyor, sıkıntıları göğüsleyebiliyor. Çiftçinin ümidi değil midir, bir senelik kahra tahammül ettirten onu?.. Bir sene kahır çekiyor, tarlanın, iklimin zahmetini çekiyor. Bir sene sonra mahsül alacağım diye ümidinden, o kadar sıkıntıyı çekiyor.

Talebenin talebelik kahrını çekmesi, "Bitireceğim, mezun olacağım, diploma alacağım, iyi bir iş kuracağım!" diye değil midir?.. Bir ümitten dolayı insan o sıkıntıları çekiyor.

Onun gibi, insanın içinde ümit duygusu olması lâzım, ümidini yitirmemesi lâzım, kaybetmemesi lâzım.

Bir insanın ümidi kaybolursa ne olur? Bir insan ümidini kaybetti mi çöker, perişan olur, çok fena olur, hayatın tadı kalmaz, hayatı zehir gibi olur, hiç bir şey yapamaz. Şair ne diyor:

"-Kalbim emelsizlerin karanlık yürekleri gibi yastan ve pastan."

İnsanın gönlü kararır, yas ve pas olur. Yas olur, üzüntü olur; pas tutmuş gibi olur, ışıl ışıl olmaz yâni. Ümit lâzım!..

Özetleyelim: İnsanın gönlünün şöyle arzu edilen, makbul bir gönül olması için, mübarek, evliyaullahın gönülleri gibi şöyle pırıl pırıl nurlu bir gönül olması için kaç duygu olması lazımmış? Dört duygu olması lazımmış.

Bir: Allah'ın huzurunda mütevazı olacak, kibirlenmeyecek, hiç kimseyi hor görmeyecek. Allah'ın indinde kimin makbul olduğu belli olmaz. Allah'a kabadayılık yapamaz tabii de, Allah'a karşı kibirlenecek değil de, mü'min Allah'a karşı kibirlenmez de; yaratılana karşı da kibirlenmez, çünkü Allah'ın kimi sevdiğini bilmez. Onun için Yunus Emre'nin sözü güzel:

“—Yaradılanı hoş gör, yaratandan ötürü.”

Bazen otobüs şoförleri, kamyon şoförleri de böyle çok dokunaklı şeyler yazıyorlar arabalarının arkasına:

“—Hor görme garibi.” filan diye böyle.

Evet, hor görmemek lâzım, belli olmaz yâni. Bakarsın Allah onu seviyordur.

O bakımdan tevâzû olacak, Allah'ın huzurunda mütevazı olacak insan, kibirli olmayacak, kendini beğenmiş olmayacak; bir... Allah'a muhtaçlığını bilecek, o ihtiyacı hissedecek, “Ben sana muhtacım, her şeyim senden geliyor yâ Rabbi!” diye Allah'a öyle bağlanacak; iki... Allah'tan korkacak, Allah'tan ümidi olacak... Korkusu olmazsa da fena, ümidi olmazsa da fena... İkisi birden olması lâzım!

Buna ne diyorlar? *Beyne'l-havfi ve'r-recâ olmak. Korku ile ümid arasında olacak mü'min, ikisine de sahip olacak, ikisine de eşit mesafede olacak.*

f. Allah'ın Yardım Ettiği Kul

Bir paragraf daha okuyalım:

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ الْمُؤَفَّقُ مَنْ لَا يَخَافُ غَيْرَ اللَّهِ
وَلَا يَرْجُو غَيْرَهُ فَيُؤَثِّرُ رِضَاهُ عَلَى هَوَى نَفْسِهِ

TS. 172/5 (Kâle, ve semi'tühû yekül) Aynı râvî demiş ki, bu Ebû Osman-ı Hîrî şöyle diyor: (El-muvaffaku men lâ yehâfu gayra'llâh, ve lâ yercû gayreh, ve yü'siru rıdâhu alâ hevâ nefsih.)

Muvaffak ne demek? Allah'ı lütfettiği, tevîkîni refîk ettiği, tevîkât-ı samedâniyesine mazhar ettiği, yardımcı olduğu kul demek muvaffak, iyi kul demek yâni.

Muvaffak kimdir? Üç sıfatını sayıyor:

1. (Men lâ yehâfu gayra'llâh) “Allah'tan başka kimseden korkmayan.”
2. (Ve lâ yercû gayrehû) “Başkasından da bir şey beklemeyen.” Efe yâni. Allah'tan gayrısından korkmuyor, başkasından da bir şey beklemiyor. Acaba şu bir şey verir mi?.. Acaba şöyle söylersem darılır mı, kızar mı, kırar mı?.. Bir şey beklentisi yok.
3. (Ve yü'siru rıdâhu alâ hevâ nefsih) “Allah'ın rızâsını hevây-ı nefsihine tercih edendir.”

Kendisinin bir isteği var, arzusu var, hevâ-yı nefsi var. İnsanın hevâsı ne demek? Nefsinin arzuları demek.

Nefsin arzuları nelerdir hocam?.. Nefsin arzusu yemektir, içmektir, uyumaktır, keyiftir, eğlencedir, zevktir, safâdır, yan gelip yatmaktır... İşte böyle mülâkât yap, herkese sor bakalım: “Sen ne istiyorsun, canın ne istiyor, canın ne istiyor, canın ne istiyor?.. İşte nefsin istekleri bunlar. Sonsuz istekleri vardır ama esas itibariyle ciddî işlere yanaşmaz, rahatını sever, eğlenceyi sever nefis. Ve insanı da oraya çekmeğe çalışır yâni.

“—Nereye gidiyorsun arkadaş, ders var?..”

“—Vallâhi çok yoruldu, biraz uzanacağım.”

“—Yahu, hadi gel bu gün vaaza gidelim.”

“—Yahu, işte arkadaşlarla filanca yere eğlenmeğe gidecektik, bu pazar gitmeyivereyim filan...”

Yâni insanın hevâ-yı nefsi, insana hoş gelen şeylerdir. Allah'ın rızası ise bazen zor şeydir, zahmetli şeydir. Cihad zordur, oruç zordur, hac zordur, namaz zordur, kazancından ayırıp fukaraya zekât vermek, elinden para çıkartmak zordur. Sabretmek zordur, şükretmek zordur... E ama Allah bunları seviyor. İşte Allah'ın sevdiği zor da gelse, nefsi istemese de yapacak. Nefsinin istediği Allah'ın isteğine aykırıysa, nefsinin isteğini susturacak, engelleyecek, Allah'ın istediğini yapacak. Hakiki dervişlik bu; nefsinin istediğinin aksini yapmak.

Böyle olunca ne olurmuş bir insan? Allah'ın tevîkînin refîk olduğu hayırlı, mübarek kullardan olurmuş. Veyahut, Allah yardım ederse bir insana, böyle bir insan olur demek. Bu da Allah'ın yardımıyla... Meseleye oradan da bakalım!..

Her işin sahibi Allah mı? Her gücü kuvveti veren Allah mı? E Allah bir insana yardım ederse, işte o zaman o Allah'tan gayrısından korkmaz, kimseden bir şey ummaz, kendi nefsinin arzusunu tutmaz da Allah'ın yolunda gider. Bu da Allah'tan bir nasiple oluyor. O nereden olur?

“—Peki Allah bana da böyle yardım etsin hocam da, ne yaparsam olur?”

Edebe riâyet edersen, edepli kul olursan Allah böyle yapar. Edebe riâyet etmezsen, edepsiz kul olursan bunlardan mahrum olursun. Her şeyin aslı edepdir. Allah'a karşı edepli olursan böyle olursun. Edepsiz olursan, Allah tevîkîni çeker, tevîkîni refîk etmeyince de belâsını bulur kul...

Allah-u Teâlâ Hazretleri cümlemizi tevîkât-ı samedâniyesine mazhar eylesin... Yardım ettiği kullarından eylesin...

Namaza az kaldığına göre, ders almak isteyenler var gene...

Hatim indirmişler, zikirler var...

Birisi de şey yapmış... Allah razı olsun, bak kardeşlerimiz ilgiyle takib ediyorlar ve istediklerimizi de bize yazılı olarak getiriyorlar.

Arif Nihat Asya diye Bayrak şairinden bahsetmiştim geçen hafta, onun bir “Aff-ı Umûmî” şiiri var demiştim. Birisi de yazmış, onu getirmiş. Benim kütüphanemde de var ama, kâğıda yazmış.

Diyor ki Arif Nihat merhum, Bayrak şairi:

AFV-I UMUMİ

Kazayı, belâyı, eceli;

Hâbil’i, Kâbil’i

Melek olduğuna güç inandığım

Azrail’i

Affettim.

Beddualarıyla dili;

Sonu gelmeyecek masallarıyla

Başı, ayağı, eli,

Affettim.

Açarken yapraklar, açarken güller

Diyar diyar, belde belde, dağ dağ

Gölgemin gölgesi kara haber,

Seni de;

Takdir, mukadderat, kader;

Seni de affettim.

Ey ebedi yolculuk!

Ey sesi yollarda kalmış,

Sözü dillerde kalmış,

Hayatım çocuk!

Seni de, seni de affettim,

Bahçemi beğenmeyen çiçekleri de

Soframı hor gören yemekleri de,

Gelmişleri de, gelecekleri de Affettim...

Böyle aff-ı umûmî yapmış Arif Nihat merhum; yemekleri de affetmiş, çiçekleri de... Gelmişleri de gelecekleri de affetmiş.

Böyle bir şiiri var, onu yazmış. Sağ olsun, teşekkür ederiz.

Fâtiha-i Şerife mea'l-besmele!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

14. 09. 1996 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü